

RENATA KOŁODZIEJCZYK
WERONIKA SZWANC

FONOGESTY
A INNE SPOSOBY KOMUNIKOWANIA SIĘ
OSÓB Z USZKODZENIAMI SŁUCHU
W PERCEPCJI UCZESTNIKÓW
INTERNETOWEGO KURSU METODY FONOGESTÓW

Możliwość komunikowania się z najbliższym otoczeniem jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka. Ograniczenia, jakich w zakresie rozwoju umiejętności komunikacyjnych doświadczały od pokoleń osoby z uszkodzeniami słuchu, motywowały zarówno same środowiska niesłyszących, jak i środowiska specjalistów, nauczycieli i rodziców do poszukiwania różnych metod przezwyciężania tej bariery. Tak zaczęły powstawać, a następnie rozwijać się różne odmiany języków migowych, a w konsekwencji grupa metod migowych oraz metody oralne, bazujące na wzrokowych i kinestetycznych doświadczeniach odbioru mowy. Wraz z rozwojem technologii, a więc coraz doskonalszymi możliwościami protezowania i implantacji, wielki rozkwit zaczęły przeżywać metody skoncentrowane na rozwijaniu funkcji słuchowych, tzn. audytywno-werbalne. Zanim jednak doszło do tak dynamicznego rozwoju audioprotetyki, zaczęły rozwijać się metody oralne ze wspomaganiem jako odpowiedź na niewystarczające osiągnięcia językowe dzieci kształconych metodami czysto oralnymi.

Jan Siostrzyński wraz z ks. Jakubem Falkowskim, założycielem pierwszej szkoły dla niesłyszących w Polsce, poszukiwali sposobu, aby ułatwić rozumienie, a przez to naukę języka dźwiękowego swoim niesłyszącym podopiecznym.

Dr RENATA KOŁODZIEJCZYK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Specjalnej; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: renata.kolodziejczyk@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7770-3220>.

Mgr WERONIKA SZWANC – badacz niezależny, pedagog specjalny w Niepublicznym Przedszkolu Dobry Start oraz Akademii Rozwoju Dziecka Dobry Start; e-mail: weronika.szwanc1999@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6826-2862>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Podobne starania niemal 100 lat później w Stanach Zjednoczonych podejmował Richard O. Cornett, nauczyciel i wykładowca głuchych studentów na Uniwersytecie Gallaudeta. Dostrzegali oni, że język migowy pozwala budować wspólnotę tylko z innymi niesłyszącymi, natomiast nie daje pełnego dostępu do wspólnoty ze środowiskiem osób słyszących oraz do wiedzy, zawartej w tekstach pisanych. Samo uczenie czytania i pisania też nie przynosiło oczekiwanych efektów, gdyż są to czynności wtórne do rozumienia i mówienia, które człowiek rozwija w działaniu komunikacyjnym. Z tego względu Jan Sierzyński opracował w 1820 r. znaki ręczno-ustne, których nie udało się w tamtych czasach rozpowszechnić, a Cornett opracował w 1966 r. metodę Cued Speech, którą udało się zaadaptować do ponad 60 języków, w tym do języka polskiego (Pearson, 2002; Borowicz, 2016; Académie Internationale Soutenant, 2025).

Metoda Cued Speech (nazywana w Polsce Metodą Fonogestów) polega na wizualizowaniu wymawianych fonemów języka mówionego za pomocą dyskretnych układów dłoni i ich lokalizacji wokół ust, co ułatwia precyzyjne rozróżnienie wszystkich głosek, a w rezultacie bardzo dobrą percepcję mowy, nawet przy niedoskonałej percepcji słuchowej. Celem Cued Speech jest umożliwienie osobom niesłyszącym pełnego opanowania języka fonicznego, w tym jego aspektów fonologicznych, leksykalnych i gramatycznych, a także wspieranie rozwoju czytania i pisanie. Może służyć już niemowlętom i małym dzieciom niesłyszącym od urodzenia, a także pomaga w rozumieniu mowy osobom dorosłym, które utraciły słuch (Krakowiak, 1995; 1998; Krakowiak i Leszka, 2000; Leszka, 2000; Domagała-Zyśk, 2009; Borowicz, 2016; Kołodziejczyk, 2016; Domagała-Zyśk i in., 2021). Zatem Metoda Fonogestów ma pozytywny wpływ na przyswajanie każdego języka fonicznego, a ponadto może przyspieszyć terapię logopedyczną oraz wspierać w reedukacji uczniów borykających się z trudnościami w uczeniu (Borowicz, 2016; Kołodziejczyk, 2016).

Obecnie w Stanach Zjednoczonych, w każdym z 50 stanów, za pośrednictwem internetu (domena *cuedspeech.org*) można znaleźć instruktora, który pomoże w przyswojeniu metody. Oferty, jakie znajdują się na wspomnianej stronie, są skierowane zarówno do początkujących, rozpoczynających naukę od podstaw, jak i osób, których celem jest płynne posługiwanie się metodą. Istnieje również możliwość uzyskania tytułu instruktora oraz tłumacza Cued Speech (National Cued Speech Association, 2025).

System komunikowania się Cued Speech funkcjonuje również w Wielkiej Brytanii. Metodę propaguje organizacja charytatywna o nazwie Cued Speech UK. Według informacji zawartych na stronie internetowej tej organizacji niesie ona pomoc osobom niesłyszącym oraz ich rodzinom. Prowadzi kursy trwające sześć

tygodni, które są przeznaczone dla rodziców niesłyszących dzieci od wieku niemowlęcego do czwartego roku życia. Programowi przyświeca następująca idea „Cued Speech stanowi podstawę dla wszystkich innych interwencji komunikacyjnych dla niesłyszących niemowląt, dzieci i dorosłych, dzięki wizualizacji języka mówionego” (About cued speech, 2025; tłum. własne).

Polską adaptację, znaną jako fonogesty, opracowała w 1986 r. Kazimiera Krakowiak (1995; 2006; 2011; 2012; 2013; 2015; 2022), bazując na wersji oryginalnej – amerykańskiej oraz istniejącej już adaptacji francuskiej. Szkolenia w zakresie Metody Fonogestów prowadzi Polskie Stowarzyszenie Metody Fonogestów. Organizuje od roku 2000 kursy tej metody dla dorosłych na trzech poziomach zaawansowania: podstawowym, instruktorskim i mistrzowskim. Początkowo kursy odbywały się stacjonarnie, głównie w siedzibach Stowarzyszenia, m.in. w Kaliszu i Lublinie (Borowicz 2004). Obecnie metody można się też nauczyć na kierunkach studiów pedagogicznych i logopedycznych niektórych uczelni w Polsce (m.in. KUL, UMCS, APS, UW, UŚ, AWF i S Gdańsk – zob. Kołodziejczyk, 2016).

W 2020 r. zainicjowano międzynarodowy projekt „Cued Speech Europa”, w ramach którego partnerzy z Polski, Włoch i Belgii postavili sobie za cel upowszechnienie ich narodowych wersji metody Cued Speech w postaci internetowego kursu Metody Fonogestów na poziomie podstawowym, dostępnego bezpłatnie na platformie edukacyjnej (Domagała-Zyśk i in., 2021). Nauka odbywa się poprzez witrynę fonogesty.eu lub cuedspeech.eu, na której uczestnicy, po rejestracji, mogą skorzystać z kursu. Pierwsza część kursu, „Wprowadzenie do Metody Fonogestów – Mówienie”, składa się z 11 lekcji zawierających teorię Metody Fonogestów oraz uczących praktycznych umiejętności mówienia z fonogestami. Kursant poznaje m.in. definicje fonogestów, budowę całego systemu, zasady zgodności gestów z wymową oraz najczęściej popełniane błędy podczas nauki mówienia z fonogestami. Uczy się lokacji samogłosek oraz układów dłoni dla spółgłosek. Każda z lekcji opatrzona jest wprowadzeniem oraz materiałem wideo, dzięki któremu uczestnik może uczyć się na zasadzie lustra lub weryfikować, czy jego mówienie z fonogestami jest prawidłowe. Kurs zawiera także wiele zadań i materiałów ćwiczeniowych, w tym w formie prostych do zapamiętania wierszy oraz piosenek. Całość zawiera ok. 120 krótkich filmów instruktażowych (por. *Wprowadzenie do Metody Fonogestów – Mówienie*, 2023).

Druga część kursu – „Wprowadzenie do Metody Fonogestów – odczytywanie mowy fonogestowej” – składa się z 21 lekcji. Moduły lekcyjne, przedstawione na ok. 100 filmach, dotyczą rozpoznawania samogłosek i spółgłosek uzupełnianych

fonogestami, a także fonogestowanych słów czy całych zdań. Zakończenie kursu daje możliwość zdania egzaminu i otrzymania certyfikatu pierwszego stopnia.

W ramach projektu przygotowano również cykl wykładów na temat historii metody oraz różnych aspektów wykorzystywania jej współcześnie (Ochman 2021a, 2021b, 2021c, 2021d). Wywiady są dostępne na platformie edukacyjnej oraz w ogólnym dostępie w sieci internetowej.

Zatem droga rozpowszechniania metody Cued Speech na przestrzeni 60 lat przeszła długą, lecz owocną ewolucję: od przekazu słownego, kaset, licznych plakatów z adaptacjami na inne języki, podręczników i innych pomocy dydaktycznych, po opracowane kursy z możliwością nauki zdalnej na platformach internetowych, co ułatwia budowanie świadomości społecznej i wiedzy na temat tej metody.

1. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Celem podjętych badań było poznanie wiedzy oraz opinii uczestników kursu Metody Fonogestów na temat tej metody i innych sposobów komunikowania się osób z uszkodzeniem słuchu przed rozpoczęciem kursu. Starano się też ustalić zarówno pogląd uczestników kursu na temat placówek, w których powinny się kształcić dzieci z uszkodzonym słuchem, jak i poziom ich wiedzy o Metodzie Fonogestów jako metodzie wychowania językowego, a także jej roli w komunikowaniu się. W badaniu podjęto też próbę sprawdzenia, na ile uczestnicy kursu zauważają różnicę między fonogestami a językiem migowym lub daktylografią, w jakim stopniu dostrzegają korzyści lub ryzyka płynące z używania fonogestów lub innych sposobów komunikacji przez osoby niesłyszące/słabosłyszące, np. zachowanie lub zniekształcenie naturalnej mowy w j. polskim. Ponadto prześledzono opinie kursantów na temat emocji, jakie towarzyszą im podczas mówienia z fonogestami, oraz to, co sądzą oni o wprowadzeniu nauki Metody Fonogestów jako jednego z przedmiotów akademickich na kierunkach logopedycznych i pedagogicznych.

Realizacja założonego celu badawczego odbyła się przy wykorzystaniu metody sondażowej. Do pozyskania danych i ich przetworzenia została zastosowana technika ankiety. Stworzony do celów badawczych kwestionariusz ankiety składał się z zestawu 40 pytań zawierających pytania: otwarte, zamknięte, pytania o opinię, dysjunktywne, koniunktywne oraz filtrujące. Odpowiedzi zbierane były za pośrednictwem internetowego oprogramowania – Formularze Google.

2. RESPONDENCI

Ankietę wypełniło 164 uczestników kursu Metody Fonogestów, w tym 159 kobiet i 6 mężczyzn. Dane zostały zebrane od każdego z ankietowanych przed rozpoczęciem kursu. Najliczniej uczestniczyły w kursie osoby w wieku studenckim od 19 do 26 lat – łącznie 109 ankietowanych, natomiast pozostałych 55 uczestników było w przedziale wiekowym od 27 do 57 lat, co świadczy o tym, że nauka tej metody jest atrakcyjna i możliwa dla osób w różnym wieku. Studenci najliczniej reprezentowali kierunki: logopedia – 48% (logopedia – 10%, logopedia z audiologią – 31%, logopedia ogólna i kliniczna – 7%), pedagogika specjalna – 24%, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna – 9% i pedagogika – 8%. Pozostali uczestnicy to osoby już aktywne zawodowo jako: logopeda, surdologopeda oraz neurologopeda – 26%, nauczyciel (wspomagający, przedmiotowy, wychowania przedszkolnego oraz akademicki) – 12%, pedagog specjalny – 7%, pedagog – 1% oraz tłumacz języka migowego i psycholog – pojedyncze odpowiedzi. Wyniki te pozwalają wysunąć wniosek, że potrzeba znajomości Metody Fonogestów jest najbardziej rozpowszechniona wśród studentów kierunków logopedycznych (48%) oraz osób pracujących w zawodzie logopedy (24%). Kursanci pochodzili z całej Polski (15 województw), głównie z województw: lubelskiego – 28%, mazowieckiego – 22% oraz pomorskiego – 15%. Zamieszkiwali zarówno wsie (36%), jak również mniejsze i większe miasta. Stanowili zatem grupę reprezentatywną.

Studenci o kursie Metody Fonogestów dowiedzieli się na uczelni (57%), pozostali respondenci głównie z informacji internetowych. Do podjęcia kursu najczęściej motywowało ich zdobycie nowych umiejętności (140 osób), chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych (122 osoby), możliwość polepszenia komunikacji z osobami niesłyszącymi/słabosłyszącymi (120 osób), poszerzenie wiedzy na temat fonogestów (88 osób) oraz utrwalenie wiadomości dotyczących Metody Fonogestów (40 osób). Wielu kursantów miało już kontakt z osobami z uszkodzeniem słuchu w placówkach oświatowych (41 odpowiedzi), w rodzinie (35), sąsiedztwie (21) lub miejscu pracy (14). Jedna osoba ma dziecko z niedosłuchem, jedna sama jest osobą niedosłyszącą, natomiast 21 osób zadeklarowało, że nie spotkało jeszcze takiej osoby i chcą się do takiego spotkania przygotować, poznając różne możliwe sposoby komunikowania się z nimi.

Spośród badanych aż 75% spotkało się wcześniej z pojęciem fonogestów, w tym 17,9% miało dużą wiedzę teoretyczną na temat metody, 47,6% niewielką, a 34,5% nie posiadało takiej wiedzy. Umiejętność praktycznego mówienia z fonogestami na poziomie dobrym przed kursem deklarowało 1,2% badanych,

na poziomie przeciętnym – 9,5%, słabym – 13,7%, a 75,6% respondentów nigdy nie posługiwało się fonogestami w praktyce.

3. WYNIKI BADAŃ

Badania przeprowadzone wśród uczestników kursu Metody Fonogestów pozwoliły określić ich wiedzę, postawy oraz emocje związane z tą formą komunikacji wspomagającej. Zdecydowana większość respondentów (84%) poprawnie zaklasyfikowała fonogesty jako metodę oralną ze wspomaganiem, co potwierdza wysoki poziom świadomości badanych. Jedynie 14% wskazało błędnie, że fonogesty należą do metod migowych, co najpewniej wynika z powierzchownych skojarzeń z gestykulacją, nieznamomości zasad fonogestów lub utożsamiania ich z daktylografią.

Równie klarowna była odpowiedź na pytanie o język, w którym mówi się z fonogestami. Aż 91% ankietowanych wskazało język foniczny ojczysty, co dowodzi, że rozumieją oni podstawową funkcję tej metody – wspomaganie percepcji mowy dźwiękowej przez wizualizację fonemów. Jedynie 2% przypisało fonogesty językowi migowemu, a 7% określiło je jako język hybrydowy, co może świadczyć o niepełnym zrozumieniu różnic między tymi formami komunikacji.

Znaczna część uczestników kursu wyraziła poparcie dla włączenia Metody Fonogestów do formalnego kształcenia nauczycieli. Ponadto 92% ankietowanych uważa, że powinna ona być obowiązkowym przedmiotem na studiach pedagogicznych, z kolei 94% zgadza się, że pedagodzy specjaliści powinni umieć posługiwać się fonogestami, a 95% respondentów uznało, że powinna to być także kompetencja każdego logopedy. Z kolei znacznie mniej osób poparło pomysł wprowadzenia tej metody jako przedmiotu w szkołach ogólnodostępnych – jedynie 41% respondentów zadeklarowało pełną zgodę na tę propozycję, a 34% wyraziło częściowe poparcie.

Na pytanie dotyczące najbardziej odpowiedniej szkoły dla dzieci używających fonogestów, 73% respondentów wskazało szkołę integracyjną, 22% – ogólnodostępną, a jedynie 4% – szkołę specjalną. Wskazuje to na preferencję dla modelu edukacji włączającej, a jednocześnie na dostrzeganie wartości Metody Fonogestów w budowaniu kompetencji w języku fonicznym, a przez to we wspieraniu komunikacji między niesłyszącymi a słyszącymi.

W zakresie emocji związanych z posługiwaniem się fonogestami dominują odczucia pozytywne – 60% uczestników zadeklarowało podekscytowanie,

16% radość, a tylko 24% wyraziło niepewność. Lęk i niechęć nie pojawiły się w ogóle w odpowiedziach, co sugeruje dużą akceptację dla metody i pozytywne nastawienie uczestników kursu. Jednocześnie badani wskazali na różne obawy, jakie mogą im towarzyszyć w trakcie stosowania metody. Najczęściej wymieniana była obawa przed niepoprawnym fonogestowaniem (80% respondentów) oraz niezrozumieniem przez rozmówcę (73%). Obawy przed nieodczytaniem komunikatu w rozmowie z osobą biegłą w fonogestach wyraziło aż 90% uczestników. Natomiast lęk przed wyśmianiem zadeklarowało tylko 22%, co świadczy o poczuciu bezpieczeństwa w miejscach nauki i pracy, jak również o akceptacji i otwartości na wykorzystywanie różnych wspomagających i alternatywnych metod komunikacji. Potwierdza to kolejna odpowiedź oceniająca społeczny odbiór fonogestów, gdyż aż 91% badanych nie postrzega tej metody jako stygmatyzującej.

Podczas badania analizowano wpływ czynności fonogestowania na jakość mówienia. Ustalono, że wg 93% badanych posługiwanie się fonogestami nie zniekształca naturalnej mowy. Osoby, które były odmiennego zdania, sugerowały się prawdopodobnie tym, że podczas fonogestowania mówca przeciąga sylaby lub mówi nadmiernie głośno i przesadnie wyraziście. Prawidłowe mówienie z fonogestami nie powinno skutkować takimi cechami mowy. Naturalne jest nieznacznie wolniejsze tempo mówienia z zachowaniem naturalnych pauz między frazami tekstu.

Dyskusji należy poddać opinie kursantów na temat doboru słownictwa i tworzenia konstrukcji składniowych podczas mówienia z fonogestami. Aż 32% badanych uważa, że metoda ma istotny wpływ na sposób formułowania wypowiedzi, na dobór słów i konstruowanie zdań. Jest to pogląd sprzeczny z główną ideą mówienia z fonogestami, która ma stworzyć takie warunki mówienia i odbioru mowy, które nie będą zmuszały nikogo do zmiany sposobu mówienia, pozwolą na swobodne, naturalne wyrażanie myśli, czytanie, recytowanie. Wśród respondentów pojawiły się także odpowiedzi neutralne (nie mam zdania – 42%) oraz negujące takie zmiany w strukturze wypowiedzi (26%). Również na pytanie, czy mówiąc z fonogestami posługujemy się częściej kodem rozwiniętym czy ograniczonym, są podzielone zdania: 29% twierdzi, że raczej kodem ograniczonym, podczas gdy 30% jest przeciwnego zdania. W rzeczywistości ograniczenia możemy sobie narzucać albo w związku z niskim poziomem opanowania języka przez dziecko, aby stworzyć językową strefę najbliższego rozwoju, albo osoby początkujące w posługiwaniu się metodą celowo skracają wypowiedzi, aby ułatwić sobie zadanie. Osoba sprawnie posługująca się fonogestami używa

kodu rozwiniętego, o ile inne czynniki edukacyjno-terapeutyczne nie przemawiają za formułowaniem łatwiejszych, krótszych wypowiedzi.

Jako elementy komunikatu najistotniejsze dla zrozumienia wypowiedzi przy użyciu fonogestów ankietowani najczęściej wskazywali ruchy dłoni (69) i ust (62). Mniej ważne okazały się: głośność mówienia, naturalna gestykulacja i poprawna artykulacja. Odpowiedzi te potwierdzają zrozumienie wizualnej natury metody. Należy jednak podkreślić, że w Metodzie Fonogestów najistotniejsze pozostają zawsze ruchy ust i zachowane resztki słuchowe, natomiast ruchy dłoni są trzecim elementem składowym uzupełniającym niedobory cech pomagających różnicować i identyfikować dźwięki mowy.

Warto poddać refleksji nieścisłości, które pojawiły się w kolejnym badanym obszarze. Choć 65% respondentów uznało, że język migowy, alfabet palcowy i fonogesty pełnią podobne role w komunikacji, to w odpowiedziach otwartych znacznie częściej wskazywali na różnice – np. język migowy jest odrębnym językiem, a pozostałe sposoby to metody wspomagające, różny stopień udziału języka mówionego oraz różną liczbę, rodzaj i lokalizację układów dłoni. Fonogesty w największym stopniu oddają sens i znaczenie komunikatu. Różny też jest stopień trudności poszczególnych metod i ich popularność. Pokazuje to, że badani potrafili rozróżniać specyfikę tych metod, jednakże mogli niejednoznacznie interpretować pytanie o rolę w komunikacji albo faktycznie utożsamiać rolę gestów w wyżej wymienionych systemach komunikacji.

W odpowiedzi na pytanie o korzyści z Metody Fonogestów, najwięcej wskazań dotyczyło komunikacji (147), odczytywania z ust (99) wspomagania nauki języka polskiego w mowie (99) oraz rozwijania i wspomagania umiejętności uważnego słuchania dźwięków mowy (99). Inne wskazania obejmowały czytanie i pisanie, poznawanie końcówek fleksyjnych języków dźwiękowych, a także przypisywanie znaczeń słowom. Znacznie rzadziej wskazywano takie aspekty, jak ortografia, alfabet palcowy czy język migowy.

W pytaniu o trudność nauki metody przez rodziców dzieci z niedosłuchem odpowiedzi były zróżnicowane: 25% uznało ją za trudną, 21% za łatwą, a 53% nie miało zdania. Wielu ankietowanych dostrzega wysiłek związany z nauką fonogestów, lecz jednocześnie nie wyklucza możliwości opanowania sztuki mówienia z fonogestami.

Na pytanie o możliwość rezygnacji z używania fonogestów przez osoby z uszkodzeniem słuchu, 55% respondentów stwierdziło, że nie jest to możliwe, natomiast 45% dopuszczało taką możliwość. Może to wynikać z utożsamiania fonogestów z językiem migowym, który często pełni funkcję podstawowego środka komunikacji dla osób niesłyszących. Natomiast fonogesty najważniejszą

rolę pełnią w okresie intensywnego rozwoju językowego, a jednocześnie przygotowują dziecko do coraz lepszego rozpoznawania mowy na podstawie ruchów ust i słuchu. Naturalnym więc procesem jest stopniowa rezygnacja ze wspomagania mowy fonogestami.

Odnosnie czasu potrzebnego na pełne opanowanie metody 44% respondentów wskazało okres od miesiąca do roku, 28% – rok lub więcej, a tylko 7% – mniej niż miesiąc. Wśród badanych 22% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi, uznając, że zależy to od indywidualnych predyspozycji i intensywności nauki. W interpretacji tych odpowiedzi należałoby rozróżnić dwa poziomy umiejętności. Pierwszy poziom, to poznanie wszystkich zasad mówienia z fonogestami i wykorzystywanie tych zasad w wolnej mowie lub wyuczonych na pamięć tekstach. Na opanowanie takiej umiejętności wystarcza 30 godzin treningu. Natomiast płynność i automatyzacja procesu mówienia z fonogestami wymaga około roku systematycznego używania tej metody mówienia.

W pytaniach dotyczących stereotypów wobec osób niesłyszących i słabosłyszących 152 respondentów (93%) uznało, że czytanie z ust jest trudne, przy czym aż 82 osoby twierdziły, że osoby niesłyszące posiadają tę umiejętność. Również 152 osoby zaprzeczyły, że wszystkie osoby niesłyszące znają język migowy, a 153 nie zgodziły się z twierdzeniem, że osoby z uszkodzonym słuchem nie potrafią mówić. Ponadto 118 uczestników uznało hałas za czynnik zakłócający, co świadczy o świadomości specyfiki odbioru dźwięków u tej grupy osób.

4. WNIOSKI

Analiza zebranego materiału badawczego pozwala wyciągnąć wniosek, że wiedza uczestników kursu Metody Fonogestów na temat tej metody oraz innych sposobów komunikowania się osób z uszkodzeniem słuchu – uwzględniając, że respondenci wypełniali ankietę przed rozpoczęciem kursu – opiera się na niepogłębionych informacjach zdobytych na studiach lub w trakcie aktywności zawodowej, a także na stereotypowych skojarzeniach z językiem migowym. Zapisani na kurs są świadomi zróżnicowania alternatywnych sposobów komunikacji, poprawnie wskazując, iż język migowy jest odrębnym językiem, zaś fonogesty są metodą wspomagającą mówienie. Znaczna część ankietowanych osób trafnie przypisuje Metodę Fonogestów do grupy metod oralnych ze wspomaganiem, jednakże wciąż występuje grupa badanych, która, poprzez podobieństwo korzystania w obu sposobach ze znaków manualnych, wpisuje ją do metod migowych.

Kursanci popierają rozpowszechnianie fonogestów poprzez wprowadzenie takiego przedmiotu na różnych etapach ścieżki edukacyjnej, zwłaszcza wśród specjalistów i nauczycieli, w mniejszym zaś stopniu pośród uczniów.

W sferze emocji związanych z mówieniem z fonogestami respondenci w znacznej mierze mają pozytywne odczucia. Zdecydowana większość ankietowanych opowiedziała się za podekscytowaniem, mniejsza część grupy wybrała niepewność, która może wynikać z podjęcia się nieznanego wcześniej tematu. Osoby zapisane na kurs w mniejszym stopniu wykazały obawy przed popełnianiem błędów w trakcie mówienia z fonogestami, z większym nasileniem natomiast odczuwają lęk przed barierą wynikającą z braku zrozumienia.

Niemal wszyscy respondenci zgodnie uważają, że uzupełnianie mowy fonogestami nie powoduje zniekształcania naturalnej mowy. Niepokojąca jest jednak opinia kursantów, że język migowy, alfabet palcowy oraz fonogesty pełnią podobne funkcje w komunikacji. Jako argument wskazują zastosowanie tych metod do komunikowania się z osobami niesłyszącymi/słabosłyszącymi oraz korzystanie z gestów manualnych. Przykład ten potwierdza, iż mimo wiedzy i znajomości różnic pomiędzy sposobami komunikacji, ankietowani postrzegają Metodę Fonogestów przez pryzmat błędnych stereotypów i skojarzeń: osoba z dysfunkcją słuchu → język migowy → gesty → ta sama rola w procesie komunikacji.

Pozytywnym elementem są opinie ankietowanych na temat placówki, w której powinno kształcić się dziecko z uszkodzeniem słuchu posługujące się fonogestami. Ponad połowa respondentów opowiedziała się za szkołą integracyjną lub z takimi oddziałami, co daje nadzieję na rozwój edukacji integracyjno-włączającej. Analiza pytania dotyczącego pomocniczej funkcji Metody Fonogestów przyniosła istotne wnioski. Zdaniem respondentów jest ona najbardziej pomocna w: komunikacji, odczytywaniu z ust, nauce języka polskiego w mowie, wykształceniu umiejętności uważnego słuchania dźwięków mowy, w czytaniu i pisaniu oraz poznaniu końcówek fleksyjnych polszczyzny. Jak można zauważyć, znaczna część ankietowanych trafnie wybiera kategorie, w których fonogesty pomagają, zatem zauważają ich użyteczność i cechy je wyróżniające.

Ograniczenia badań własnych mogą wynikać z internetowej formy przeprowadzonego badania. Jednakże zakłada się, że respondenci wypełnili kwestionariusz ankiety w pełni samodzielnie. W zakresie przyszłych badań nad wiedzą uczestników kursu Metody Fonogestów na temat tej metody i sposobów komunikowania się osób z uszkodzeniem słuchu zaleca się przeprowadzenie badań z tą samą grupą badawczą w okresie po ukończeniu kursu w celu weryfikacji

wiedzy uczestników. Zestawienie odpowiedzi respondentów przed oraz po zakończeniu kursu Metody Fonogestów pozwoli nie tylko sprawdzić poziom ich wiedzy, lecz przede wszystkim zbadać, czy nastąpiła zmiana w procesie postrzegania osób z uszkodzeniem słuchu oraz wykorzystywanych sposobów komunikacji. W dotychczasowych opracowaniach nikłą uwagę poświęcono kwestii przyswajania Metody Fonogestów przez osoby dorosłe, dlatego też zaleca się podjęcie tego tematu oraz przeprowadzenie analizy procesów uczenia się fonogestów od podstaw i ich efektywności w różnych grupach wiekowych.

BIBLIOGRAFIA

- ABOUT CUED SPEECH. (2025). Deafchoicesuk.com. <https://www.deafchoicesuk.com/about-cued-speech-uus>
- BOROWICZ, A. (2004). Umiejętności komunikowania się słyszących matek z niesłyszącymi dziećmi. W: C. Kosakowski i A. Krause (red.), *Rehabilitacja, opieka i edukacja specjalna w perspektywie zmiany* (s. 336–342). Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- BOROWICZ, A. (2016). Metoda *Cued Speech* i jej adaptacje do różnych języków świata. W: E. Domagała-Zyśk, A. Borowicz i R. Kołodziejczyk (red.), *Język i wychowanie. Księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej profesor Kazimierzy Krakowiak* (s. 465–482). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- DOMAGAŁA-ZYŚK, E. (2009). *Metoda fonogestów w Stanach Zjednoczonych i w Polsce*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- DOMAGAŁA-ZYŚK, E., BECUCCI, S., DE BOCK, S., BOROWICZ, A., CECCARELLI, C., DE CORTE, I., EBOUANEY, A., DOLZA, E., KOŁODZIEJCZYK, R., LOI, G., OCHMANN, A., OCHMANN, W., i KRAKOWIAK, K. (2021). *Fonogesty – metoda i jej zastosowanie*. Bruksela: Cued Speech Europa.
- KOŁODZIEJCZYK, R. (2016). Z trzydziestoletnich doświadczeń stosowania metody fonogestów w Polsce. W: E. Domagała-Zyśk, A. Borowicz i R. Kołodziejczyk (red.), *Język i wychowanie. Księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej profesor Kazimierzy Krakowiak* (s. 483–510). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- KRAKOWIAK, K. (1995). *Fonogesty jako narzędzie formowania języka dzieci z uszkodzonym słuchem*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- KRAKOWIAK, K. (1998). *W sprawie kształcenia języka dzieci i młodzieży z uszkodzonym słuchem*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- KRAKOWIAK, K. (2006). Jeszcze o korzyściach z używania fonogestów. W: *Studia i szkice o wychowaniu dzieci z uszkodzeniami słuchu* (229–238). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- KRAKOWIAK, K. (2011). Głuchoniemi czy wielojęzyczni? Problemy osób z uszkodzonym słuchem w przyswajaniu języka. *Neofilolog*, (36), 81–98. <https://doi.org/10.14746/n.2011.36.7>
- KRAKOWIAK, K. (2012). *Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- KRAKOWIAK, K. (2013). Wizualizacja mówienia i wielozmysłowe wspomaganie słuchania z zastosowaniem fonogestów. *Nowa Audiofonologia*, 2(1), 11–15. <https://doi.org/10.17431/889202/>
- KRAKOWIAK, K. (2015). Wizualizacja mówienia i wychowanie językowe z zastosowaniem fonogestów. W: E. Muzyka-Furtak (red.), *Surdologopedia. Teoria i praktyka* (s. 284–297). Gdańsk: Harmonia Universalis.

- KRAKOWIAK, K. (2022). Przyswajanie języka fonicznego przez dzieci z uszkodzeniami słuchu w toku interakcji komunikacyjnych wspomaganych fonogestami. *Logopedia*, 51(2), 21–44.
- KRAKOWIAK, K., i LESZKA, J. (2000). Efekty wykorzystywania fonogestów w procesie formowania języka dzieci niesłyszących. *Audiofonologia*, 17, 21–40.
- LESZKA, J. (2000). Kompetencja językowa dzieci niesłyszących kształconych z zastosowaniem różnych metod (studium porównawcze). *Audiofonologia*, 16, 69–100.
- ACADÉMIE INTERNATIONALE SOUTENANT LES ADAPTATIONS DU «CUED». (2025). *Cued languages*. Academieinternationale.org. <https://www.academieinternationale.org/list-of-cued-languages>
- OCHMANN, W. (2021a). *Kazimiera Krakowiak – History of cued speech in Poland* [Wywiad z Kazimierą Krakowiak]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=aLHfdYS7p9A>
- OCHMANN, W. (2021b). *Polish association of cued speech method* [Wywiad z Aleksandrą Borowicz]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=PXEHOqLnvw>
- OCHMANN, W. (2021c). *Cued speech in teaching foreign languages* [Wywiad z Ewą Domagałą-Zyśk i Anną Podlewską]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=MNtkNnfrzOw>
- OCHMANN, W. (2021d). *The use of cued speech in inclusion* [Wywiad z Renatą Kołodziejczyk]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=EEzScB61z4I>
- PEARSON, R. (2002.12.21). R. Orin Cornett Dies. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/local/2002/12/22/r-orin-cornett-dies/1de86c5b-1ac6-4b5d-8942-4e6c3ded8a3a/>
- NATIONAL CUED SPEECH ASSOCIATION. (2025). *Professional development*. Cuedspeech.org. <https://cued-speech.org/learn/professional-development/>
- WPROWADZENIE DO METODY FONOGESTÓW – MÓWIENIE. (2023). Fonogesty.eu. <http://fonogesty.eu/courses/.../wprowadzenie-do-metody-fonogestow-mowienie/>

FONOGESTY A INNE SPOSOBY KOMUNIKOWANIA SIĘ
OSÓB Z USZKODZENIAMI SŁUCHU W PERCEPCJI UCZESTNIKÓW
INTERNETOWEGO KURSU METODY FONOGESTÓW

STRESZCZENIE

Celem badań było poznanie poziomu wiedzy i opinii uczestników kursu Metody Fonogestów na temat komunikacji osób z uszkodzeniem słuchu, a przede wszystkim samej Metody Fonogestów (adaptacji Cued Speech). Badania przeprowadzono metodą sondażową z wykorzystaniem autorskiego kwestionariusza ankiety online, który wypełniło 164 kursantów. Analiza wyników wskazała, że większość respondentów ma podstawową wiedzę teoretyczną na temat fonogestów, choć często postrzegają je przez pryzmat stereotypów związanych z językiem migowym. Zdecydowana większość uczestników kursu ma pozytywne nastawienie do omawianej metody, dostrzegając jej potencjał w zakresie wspierania komunikacji, nauki języka mówionego oraz odczytywania mowy z ust. Respondenci podkreślają potrzebę szerszego włączenia Metody Fonogestów do procesu kształcenia nauczycieli, logopedów i pedagogów specjalnych. Autorzy rekomendują przeprowadzenie badań porównawczych po zakończeniu kursu, w celu oceny skuteczności nauczania fonogestów oraz ewentualnych zmian w postrzeganiu metod komunikacji stosowanych przez osoby niesłyszące lub słabosłyszące.

Słowa kluczowe: fonogesty; Cued Speech; uszkodzenia słuchu; komunikacja alternatywna; edukacja specjalna; logopedia; edukacja włączająca; osoba głucha; osoba niesłysząca

CUED SPEECH AND OTHER MEANS OF COMMUNICATION
USED BY PEOPLE WITH HEARING IMPAIRMENTS
IN THE PERCEPTION OF PARTICIPANTS OF ONLINE COURSE
ON THE CUED SPEECH METHOD

SUMMARY

The aim of the study was to examine the level of knowledge and opinions of participants in the Cued Speech Method (*Metoda Fonogestów*) course regarding communication among individuals with hearing impairments, with particular emphasis on its Polish adaptation. The research was conducted using a survey method with an author-designed online questionnaire completed by 164 participants. The analysis of results indicated that most respondents possessed basic theoretical knowledge of Cued Speech, although they often perceived it through stereotypes associated with sign language. The vast majority of course participants expressed a positive attitude toward the method, recognizing its potential in supporting communication, spoken language acquisition, and speechreading. Respondents emphasized the need for broader integration of Cued Speech into the training of teachers, speech therapists, and special educators. The authors recommend conducting comparative studies after the completion of the course to evaluate the effectiveness of teaching Cued Speech as well as potential changes in the perception of communication methods used by deaf or hard-of-hearing individuals.

Keywords: Cued Speech; fonogesty; hearing impairments; alternative communication; special education; speech therapy; inclusive education; deaf person; hearing-impaired person